

بررسی سیاستهای صنعتی ژاپن در دوره ۱۹۹۰-۹۵ *

مترجم: محمد باقر صارمی

دیوانسالاران ژاپن از خطراتی که بسیاری از دیگر کشورها با آن مواجه می‌شوند جلوگیری کرده‌اند: آنها برندگان و نه بازندگان را انتخاب کرده و مورد حمایت قرار داده‌اند.

«لورا تین» که اکنون ریاست شورای مشاوران اقتصادی بیل کلینتون را داراست، در سال ۱۹۹۰ (همراه با دو نویسنده همکار دیگر) نوشت که «خصیصه مهم استراتژی توسعه ژاپن، جهت‌گیری صنایع آن کشور بر مبنای استعداد بالقوه آنها برای رشد اقتصادی و تغییر تکنولوژیکی می‌باشد». شاید این تخصیص همیشه عمل نکرده است - گواه آن مشکلات ژاپن در مورد تلویزیونهای با تصویر بسیار واضح است ولی با توجه به رشد اقتصادی ژاپن ظرف

بسیاری از جنبه‌های اقتصاد ژاپن موجب بروز مجادله بین اقتصاددانان غربی شده است، لیکن تقریباً جملگی موافق‌اند که سیاست صنعتی این کشور یک سیاست موفق بوده است. آیا واقعاً این طور است؟

این روزها در واشنگتن عقیده بر آن است که نحوه استفاده از سیاست صنعتی توسط ژاپن نمونه ای است که آمریکا باید از آن پیروی کند. در ایالات متحده، برخلاف اروپا و ژاپن، تمایل دولتها بر عدم اتکاء به استراتژیهای صنعتی جاه‌طلبانه بوده است. شما ممکن است فکر کنید به راهی که اروپا رفت چشم‌امیدی نمی‌توان داشت ولی راه ژاپن جای تأمل دارد. چنین استدلال می‌شود که ویژگی بارز سیاست صنعتی ژاپن آن است که این سیاست، زیرکانه بوده به طریقی که

* *Economist* feb. 26, 1994, P.73

چهل سال گذشته می توان قضاوت کرد که این کشور اغلب به قدر کافی موفق بوده است.

مطالعه جدیدی که توسط «ریچارد بین» از دانشگاه آلبرتا و «دیوید وانیشین» از دانشگاه هاروارد انجام گرفته نظر دیگری را مطرح می کند. تقریباً بیشترین حمایتی که از این نظر قراردادی می شود، حرف و حدیث است. مطالعه روی این موضوع، آن گونه که هست، صنایع ویژه ای را در نظر گرفته است تا مقایسه یک صنعت با صنعت دیگر را. در ژاپن، مانند جاهای دیگر، تقریباً همه صنایع از نوعی سوبسید یا حمایت برخوردار شده اند. سؤال آن است که آیا صناعی که بیشترین سهم ترجیحات را دریافت کرده اند، جزء برندگان یا بازندگان بوده اند.

«خصیصه مهم استراتژی توسعه ژاپن، جهت گیری صنایع آن کشور بر مبنای استعداد بالقوه آنها برای رشد اقتصادی و تغییر تکنولوژیکی می باشد.»

این نویسندگان بین سالهای ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۵ برای هر سیزده بخش صنعتی، چهار نوع سیاست صنعتی را مدنظر قرار می دهند: آنها بخشها را طبق درجه حمایت و کمک دریافتی تحت هر یک از سیاستها، از یک تا سیزده طبقه بندی می کنند (درجه یک به معنی حداکثر و درجه سیزده به معنی حداقل حمایت

می باشد). سپس این طبقه بندی، با نرخ رشد این بخشها مقایسه می شود. سؤال آن است که آیا بخشهایی که بیشترین کمکها را دریافت کرده اند سریعترین رشد را داشته اند؟ یا به عبارت دیگر آیا ژاپن برندگان را انتخاب کرده است؟ این چهار ابزار سیاست صنعتی به قرار زیر می باشد:

وامهای ارزان

نویسندگان، میزان وام دریافتی از بانک دولتی توسعه ژاپن را به معیارهای خود اضافه کرده و این وام را بر مبنای تسهیم کل وامها به هر بخش بیان می کنند. این موضوع سهم قرضه سوبسید شده را نشان می دهد. در این زمینه بخش معدن در درجه اول قرار دارد: ۱۶ درصد وامهای پرداختی به این بخش، سوبسید شده بوده است. صنایع تولید وسایل و ابزار دقیق در درجه سیزدهم قرار داشت و سهم وام سوبسید شده آن کمتر از یک درصد بود.

خالص پرداختهای انتقالی

این موضوع، عموماً به معنای سوبسیدهای آشکار، منهای مالیاتهای غیرمستقیم می باشد و به قیمت‌های واقعی محاسبه شده و به محصول ناخالص هر

اندازه گیری حمایت‌های مالیاتی آن بخش ارائه می‌کند
برای سومین بار بخش معدن از نظر رتبه، دارای
بیشترین امتیاز بود و حال آنکه صنعت خمیر کاغذ و
کاغذ در رتبه سیزدهم قرار گرفتند.

برنده کیست

جدول، نتایج این رتبه‌بندی را نشان می‌دهد. دو
نتیجه از این جدول به دست می‌آید: اول، آنکه
سیاست ژاپن در این زمینه نامشخص بوده است.
بسیاری از بخش‌های صنعتی براساس برخی معیارها،
میزانی بالا و از برخی دیگر میزان پائینی از حمایت را
دریافت کرده‌اند. بخش معادن مقادیر زیادی وام‌های
ارزان، پرداخت‌های انتقالی و بخشودگی مالیاتی دریافت
کرده ولی بدترین حالت را از جهت حمایت تجاری
داشته است که احتمالاً به دلیل آن است که ژاپن به
لحاظ فقدان منابع طبیعی، مجبور به وارد کردن بخش
اعظم مواد اولیه خود بوده است.

**طی این دوره صنعت فرآورده‌های
غذائی با تعرفه موثر ۴۵ درصد، بیشترین
حمایت را داشته است.**

ولی سایر بخشها نیز متفاوت به نظر می‌رسند؛
برای مثال صنعت منسوجات حمایت‌های تجاری،
پرداخت‌های انتقالی و بخشودگی‌های مالیاتی فراوانی را

بخش تقسیم می‌شود. این موضوع انتقال منابع از، یا به
یک بخش را اندازه گیری می‌کند. در این مورد نیز
بخش معدن با نقل و انتقالی معادل $\frac{1}{4}$ درصد محصول
این بخش در رتبه اول قرار دارد. صنایع نفت و
زغال‌سنگ با انتقال ۱۶ درصد منابع به خارج از این
بخش، در درجه سیزدهم قرار دارند.

حمایت تجاری

این ابزار بر مبنای برآوردهای مطالعه اولیه از درجه
حمایت موثر در هر صنعت قرار دارد، یعنی میزانی که
تعرفه‌های وارداتی و سهمیه‌ها، قیمت‌های داخلی را
نسبت به ارزش افزوده هر صنعت، افزایش داده‌اند.
طی این دوره صنعت فرآورده‌های غذایی با تعرفه
موثر ۴۵ درصد، بیشترین حمایت را داشته است.
با این معیار بخش معدن با تعرفه موثر منهای ۲۱
درصد (بدین معنا که قیمت داخلی کمتر از قیمت
بین‌المللی بوده است) حداقل امتیاز را داشته است.

بخشودگی‌های مالیاتی

این نویسندگان میزان مالیات‌های دریافتی از شرکتها
را محاسبه کرده و آن را بر سودها (یعنی درآمد
مشمول مالیات) تقسیم کردند. میزانی که این نسبت از
نرخ کلی مالیات انحراف دارد، معیاری برای

**ولی با این شواهد سیاست صنعتی ژاپن
به جای پیشبرد موفقیت ممکن است
کاملاً بازدارنده، آن بوده باشد.**

فن سالاران زرنگ ژاپنی، بیش از اروپا، بازرندگان را انتخاب و مورد حمایت قرار دادند. اینکه اقتصاد ژاپن طی چند دهه، موفق بوده، به قدر کافی روشن است، ولی با این شواهد سیاست صنعتی ژاپن به جای پیشبرد موفقیت ممکن است کاملاً بازدارنده، آن بوده باشد.

-ولی اعتبار ارزان قیمت کمی - دریافت داشته است. نکته مهمتر دیگر آن است که سیاست صنعتی ژاپن، برندگان را انتخاب نکرد. در واقع همان طور که نویسندگان نشان می دهند، اگر شما همبستگی بین میزان رشد هر بخش صنعتی با میزان حمایتی که به وسیله ابزارهای مختلف سیاست صنعتی برای آن بخش فراهم شده را محاسبه کنید، در هر مورد یک همبستگی منفی خواهید داشت. (منهای ۰/۳ برای اعتبارات ارزان، منهای ۰/۱ برای پرداختهای انتقالی، منهای ۰/۳ برای حمایت تجاری و منهای ۰/۶ برای بخشودگیهای مالیاتی)؛ به عبارت دیگر رویهمرفته حمایت، به صنایع با رشد کند ارائه شده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

رشد و حمایت در بخشهای صنعتی ژاپن، ۱۹۹۰ - ۹۵

رتبه‌بندی		درصد در سال / تغییر در میزان محصول							
بخشودگی	حمایت	خالص	وام						
مالیاتی	تجاری	انتقالات	ارزان	۱۲	۹	۶	۳	۰	
۸	۸	۹	۸						ماشین آلات الکتریکی
۸	۱۱	۴	۱۲						ماشین آلات عمومی
۸	۴	۱۱	۷						تجهیزات حمل و نقل
۷	۱۲	۶	۱۰						مصنوعات فلزی
۳	۷	۱۳	۲						نفت و زغال سنگ
۴	۶	۱۰	۱۳						وسایل و ابزار دقیق
۳	۹	۸	۵						سرامیک، سنگ و شیشه
۱۳	۱۰	۵	۶						خمیر کاغذ و کاغذ
۳	۵	۷	۳						مواد شیمیایی
۶	۳	۲	۴						فلزات پایه
۱۲	۱	۱۲	۹						فرآورده های غذایی
۱	۱۳	۱۱	۱						معادن
۲	۲	۳	۱۱						منسوجات

* بیشترین سوید داده شده = ۱